

València 20 de novembre de 1959

Sr. Jaume Vicens i Vives

Distingit senyor: No he tingut la sort de conèixer-lo personalment, jo passí per la Universitat de Barcelona (1933-36) sense tenir-lo com a mestre, però tinc quasi totes les seues obres i l'estime com s'estima un mestre.

Vull parlar-li del seu llibre Els Trastàmeres [veig que cal escriure així, catalanitzant, aquest topònim, d'origen gal·lec, i no m'enganyo, que duugué aquesta branca reial castellana]. En l'Advertiment tracta de justificar una cosa que em sembla que no caldria justificar: certament no eren prínceps de història catalana però el final de nostres reis s'ha de posar en Ferran II, per força, perquè del contrari la unitat dels països catalans restaria en l'aire... [com s'esdevé ja al s. XVI...] i encara que els monarques del s. XV personalment eren castellans, com a reis són reis catalans. El fet que vostè tracti de justificar tal cosa em sembla molt perillós: no cal justificar res, ni parlar-ne!

En aquest ^{llibre} formula vostè una tesi històrica que jo sóc l'únic que he vingut sostenint així, fruit de les meues conclusions: que els Trastàmeres no afavoriren València ni els valencians, com sempre s'ha dit. Això és erroni. M'agradaria que profunditzara i en parlés més sobre això.

El que passà és una altra cosa: els Trastàmeres es revoltaren més en València per una raó molt clara: a partir del segle XV, el Regne de València era la part més rica i florent de la Corona d'Aragó, el país més important i d'aquí treien els diners, la gent i els ajuts de tota mena que els calien. De fet València fou, a partir del Magnànim, la capitalitat principal de la Corona d'Aragó, el centre polític més important i és natural que el Magnànim en fes més cas, però d'això a dir que fou afavorida tant com s'ha dit per l'afeció especial i personal dels monarques, hi ha un bon tros. De fet, personalment, no feren gaire cosa, molt menys del que calia. Si els valencians ocupaven molts llocs al voltant dels monarques (Alfons IV, Ferran II)

fou sempre com a servidors reials, escriptors, secretaris, tresorers, cavallers i militars, per condicions personals, no per valencians. En tant que literats, per exemple, no es veu cap protecció envers ningú, no protegiren la nostra cultura, les institucions culturals valencianes, ni tan sols els interessos valencians. L'únic evident és que d'aquí treien quantiosos recursos, igual Alfons, que Joan II, que Ferran II, però no veig tal predilecció, afavoriment, etc. envers València.

L'error és degut que l'ascensió de València coincideix amb els Trastàmeres. Tal cosa venia ja gestant-se de molt lluny: ja al segle XIV València començava a superar Catalunya i Aragó en moltes coses: era una ascensió lenta i paulatina que menà a l'esclat del segle XV, fatalment el Regne de València havia de superar en riquesa, comerç i augment de població Catalunya i Aragó, i al segle XV els superà en cultura i tota mena d'activitats. Potser el principal error dels darrers monarques de la dinastia catalana fou no haver comprès mai que l'antic règim estatal era dolent de cara a l'esdevenidor: mantenir encara, en entrar el segle XV, la divisió en els tres antics regnes, fou un error fatal. En temps de Pere el Cerimoniós hauria calgut traslladar la capitalitat a València (ciutat florent i rica, sense massa recalles feudals) i convocar-hi els tres parlaments (en lloc de fer-ho a Montsó...) sovint, obligar a reunir-se a València (Pere III, autoritari i violent ho hauria pogut fer) i creant uns òrgans de governs fixos, delegacions permanents de les Corts dels tres Regnes, amb els funcionaris permanents necessaris, i els organismes representatius, posar els fonaments d'una unificació i centralització estatal dels tres Regnes de la Corona d'Aragó, iniciar l'embrió de l'estat unitari, amb funcionaris i organismes permanents establerts en una ciutat important, que no podia ser la vila de Montsó. No haver fet això fou la causa de tots els mals: l'asp, la Catalunya i l'Aragó feudals entrobancaren l'enfortiment del poder reial (ben un temps

que totes les monarquies estaven abocades a l'absolutisme, i el Renaixement preparava les idees polítiques del s. XVI) i engendraren les guerres civils; tal acció unificadora dels tres Regnes (hi havia massa coses anacròniques, massa reialles feudals): noblesa massa feudal, barons i comtes massa poderosos, corts a Aragó, a Catalunya, a València, era un quirigall feudal massa impropis dels temps nous, el règim polític de la corona d'Aragó era ja francament dolent, arcaic, calia una unificació i modernització, crear un poder públic, un estat més eficient) només es podia fer que prenent una ciutat reial poderosa i rica i establir-hi un centre polític unificador, lliure de les urpes, rebelions i exigències dels magnats i interessos contraris. Cap altre lloc ideal com València, poblada d'una noblesa catalana, amb alguns nobles d'origen aragonès, amb una poderosa organització municipal, i tot un Regne creació exclusiva de la monarquia i per tant en mans reials, i que al segle XV esdevenia fatalment la part més rica i florent de tota la corona d'Aragó, el centre vital de la Confederació. És evident que si Pere el Cerimoniós s'hagués establert a València i hagués posat la base d'un organisme representatiu de la unitat dels tres Regnes, un parlament general dels representants permanents dels tres Regnes, fixat en la ciutat de València, amb palau propi i funcionaris permanents, la reforma política que li calia a la Corona d'Aragó (el vell règim era dolent!), no s'hauria arribat a l'"espectacle" dels temps de Casp, a l'"espectacle" de la guerra de Joan II, al mateix "espectacle" de la "fugida" (de resultats catastròfics) del Magnànim, (mentre els bàndols i el desgovern, a València, eren calamitosos i endèmics)

inclús si tal intent d'unificació l'hagués fet el propi Alfons el Magnànim potser no hauríem arribat al segle XVI esmicolats i impotents. Una capitalitat d'una Corona d'Aragó en vies d'unificació hauria pesat molt en temps de Ferran II, i Carles V s'hauria vist obligat a comptar amb ella, potser ja en temps de Ferran II hauria esdevingut, fatalment, la capitalitat espanyola, no hauria calgut crear Madrid... els Austries no haurien pogut deixar de costat un centre polític tan important, sostingut pels regnes d'Aragó, Catalunya i València, en pes, unificats en poder i organismes de govern centrals. La gran cultura i literatura catalana de València al segle XV (que se sostingué força bé fins 1550 i no caigué fins 1590) no s'hauria estroncada i els països catalans haurien estat el centre de la gran monarquia espanyola.

Deixant de costat allò que no fou, hi ha un altre aspecte del seu llibre que mereix les meues censures: vostè només fa la Història de Catalunya, deixa de costat València i Mallorca, això és un error imperdonable, un punt de vista antiquat, propi del s. XIX, intolerable en un intel·lectual català modern. No, no, senyor Vicenç Vives, això és estar endarrerit en una generació. Siga quina es vulga, la relació entre Catalunya i el Regne de València, la marxa del món ens obliga a unir-nos com un sol poble. Deixem-nos estar de si en el passat érem un mateix poble o si érem ja dos pobles (potser ja en temps antics es parla de "catalans e valencians" com a coses distintes, altres vegades es confonen catalans i valencians, ens és igual això) el fet innegable i palès és que al món actual no són possibles els

poblets petits i casolans, regionals, dins el món en què vivim i cada vegada menys. Tenim la mateixa llengua (i no pas massa gran, parlada per massa gent i amb massa lectors, i en circumstàncies ben adverses i difícils) i la mateixa cultura històrica, territoris continus, perquè ens siga permès el luxe de voler fer de cada trosset de terra una pàtria distinta. Hem de fer-nos càrrec del món modern, no pecar, com sempre hem fet en el passat, d'endarrerits i antiquats: avui es va de Barcelona a València en unes hores, menys que abans costava d'anar de Barcelona a Lleida o a la Seu d'Urgell, el món s'empetiteix ràpidament, les distàncies s'escurcen, els llibres, els diaris, la ràdio ens acosten cada dia més, i el món, que estaria prest a reconèixer-nos una personalitat pròpia, potser no ho estiga a reconèixer tants poblets i tantes personalitats com alguns endarrerits encara voldrien. Deixem-nos estar de si som diferents en aquí o en allò (la població, la raça, la història medieval, la pronúncia diferent de la mateixa llengua; les ciutats, pobles i camps no són els mateixos, etc.) potser no tant com alguns es pensen (costaria molt de demostrar-me que Tortosa és més semblant a Catalunya que no als valencians, que Lleida és més semblant a Barcelona que a València, etc.) Així mateix Alacant no és ben bé igual a Castelló (la gent, el taronja, la diferència de castellanització, etc.) El fet és que al món modern no hi ha lloc per a tants pobles i poblets.. Hom exigeix que els pobles afins es presenten com un de sol, és una simplificació forcosa i cal fer-la de bon grat millor que de mala gana.

Realment Catalunya, València i Mallorca són el mateix
proble, una unitat (suprimeix l'adjectiu) i si això és així, no
s'ha de fer la Història de Catalunya a escala regional, una histò-
ria de Catalunya, una història del Regne de València, una història
de Mallorca... Basta ja de regionalismes provincials, molt segle XIX!
Cal fer la Història englobant, sempre!, tots els països catalans,
com una unitat, com una sola pàtria, i no pas limitar-se
exclusivament a veure les coses d'un punt de vista exclusivament
del Principat. En el seu llibre sobre els Trastàmeres, no hi ha
només que l'estudi complet dels fets del Principat, de València
només es parla de passada, mai no s'enfoca tota la història
del segle XV canviant de perspectiva, adés dels fets de Barcelona,
Girona o Lleida, adés dels fets del Regne de València, adés dels
de Mallorca. Això que en altres camps de l'activitat
cultural catalana és ja un fet (Coromines tracta de la llengua
sempre en conjunt, amb visió àmplia, s'interessa potser més pels
fets valencians que pels del Principat, vostè desconeix moltes coses)
(en la literatura passa igual: prescindir de les coses valencianes
seria deixar reduïda la literatura catalana quasi al no-
res; vaig a dir-li una cosa per si pot recollir documentació:
també el Curial e Güelfa és una novel·la valenciana, escrita

per un valencià, Joan Olzina, secretari del Magnànim,
de llenguatge que es demostrà filològicament ser d'un
valencià (i això que era difícil veure-ho, tant la unitat
de la llengua era gran al segle XV, també ho és ara, però
els tècnics podem ja notar coses suficients per a poder
precisar detalls difícils) i a més és autobiogràfica en
molts punts: l'original deia "en la ciutat de València"
allà on una mà "patriota" (provincians...) del segle XIX
posà "en Catalunya" en el blanc del manuscrit;
com també és valencià el famós Amadís de Gaula,
escrit en català per un valencià i traduït després al castellà)
en el camp dels historiadors fa l'efecte que estan
endarrerits en llur concepció del catalanisme, van 40 anys
endarrerits i això es veu en el seu llibre clarament.

Jo voldria que vostè rectificara tal posició cosa
i sempre que faça història de Catalunya elevi la
visió a la història de tota la pàtria, de totes les terres
catalanes, concebudes com una unitat superior.

El saluda ben afectuosament i cordial
el seu admirador i amic

Josep Giner

És curiós un fet molt repetit en els historiadors catalans (inclús els de la història literària: quasi tota la producció literària de vàlua del segle XV és valenciana): deixen fora la història valenciana i atribueixen després els fets valencians a Catalunya... En la pàg. 134 es diu: "(El Magnànim) donà a Catalunya i als catalans els llocs més importants en els seus desigms" i el fet és que es valgué dels valencians en els llocs més importants: secretaris, ambaixadors, admiralls, galeres, hòmens, diners, etc. No hi ha res a dir a això, està bé, però en el seu llibre està tot centrat a l'estudi del Principat, la història del Regne de València no hi està... De fet la història de Catalunya i del Regne de València són inseparables...

Es parla molt de la decadència de Catalunya al s. XV, però no se'n diu res de la situació de València al s. XV. Ni tan sols s'analitza l'emigració: comerciants, teixidors, banquers, etc. que es traslladaven cap a València i que potser expliquen moltes coses del canvi de centre econòmic; per no fer la història en conjunt molts fets apareixen sense sòlida explicació.

Bohigues en parlar d'Anisàs March (Els Noobles clàssics, vol. I) el primer que diu és que era descendent d'un notari barceloní... Cal demanar-nos si Anisàs March es considerava ell mateix català? Probablement només valencià. I està bé que ara el considerem català però

Bohigues sembla que frueix de dir que era valencià: en dona els menors detalls possibles, amaga totes les dades que pot...

sense importància (i que més sens en dona que Ausiàs March
siga valencià que gironí o mallorquí? tot plegat és tot
la mateixa cosa, és igual) però que cal fer-se càrrec del que és
el sentimentalisme local per a comprendre que els valencians
estem molt cofois que el gran poeta català siga valencià
i per què llesar-nos aquesta satisfacció local? Un patriotisme
general no té perquè amar en contra dels sentiments locals,
sempre respectables i coadjuvants del patriotisme general.

Totes les dades d'Ausiàs del segle XVI, Bobrigues les menysprea com
a indignes de consideració, com si fossin de gent ignorant que
no sabien res del que diuen: i és que el duc de Calàbria, virrei
i coneixedor a fons de tota la noblesa valenciana, era un no-vingu,
per a no poder saber millor que Bobrigues, qui havia estat Ausiàs?
i és que Romani era un no-vingu? Els manuscrits antics d'Ausiàs,
tots, són d'origen valencià, els ms. del Principat són els més dolents.

He agafat el cas d'Ausiàs només com un botó de mostra, no pas
com una base de polèmica que no m'interessa, del poc afecte que
els catalans tenen per les coses valencianes. Mentre ací hem celebrat
el centenari de la mort d'Ausiàs, durant tot l'any (no era possible
de celebrar la naixença, hauria calgut esperar a 1997, no podem
esperar tant...) i què han fet a Barcelona? El problema, doncs,
de deszar les concepcions patriòtiques a base regional (aquí "las

quatre províncies catalanes", ací "les tres províncies
valenianes", sinó en diuen ja "levantines" (!) és una cosa
absolutament necessària, cal la concepció més àmplia de la catala-
nitat ^{total} però això requereix un esforç (tant a Catalunya com a
València i potser més ací encara, però Catalunya té més responsabilitat,
porta la direcció i l'exemple) que reconec que costa de fer:
com en tantes altres coses calen moltes dosis de bona voluntat, de
caritat i amor, de sentiments, de procurar dominar les tendències
localistes i casolanes, de fer obra nacional i pel que toca a València
de comprensió i d'estima. Ací hi ha també els localistes (més que
a Catalunya, ho reconec, però són els més endarrerits, no són
l'avantguarda ni els més ben preparats) i els passa com a tots
els febles, són de sensibilitat malaltissa, el seu clam és un
poc estúpid: "Els catalans no ens estimen..." (no miren si
ens ho mereixem, que ells no s'ho mereixen...) però no podem
prescindir de ningú i menys en les actuals dissorts. Per això
jo recomanaria més comprensió per part de Catalunya,
els complexos de superioritat no sempre són útils als pobles
(hem vist el cas alemany, poble superdotat, però si tot era per
a ells, per a esdevenir el Herrenvolk, es comprén la insolidaritat
dels altres pobles, que els ha dut a grans desfetes) cal també la
solidaritat amb els afins i nosaltres som un sol poble, no es
pot salvar res sense la unió, ^{desunits} ~~són~~ se'ns menjarien com les
fulles d'un encisam... Els historiadors tenen molta responsabilitat!

Una prova de la poca bona voluntat per fer-se càrrec de les coses la tenim en l'edició d'Anicià Marc per Bohigues: es resisteix tossudament a veure la causa valenciana de les coses. Per exemple el problema de l'ús de la llengua catalana en la poesia: tots els poetes de Catalunya escriuen en llengua d'oc, tots provençalegen més o menys. El pas de l'occità al català en l'ús poètic fou cosa dels poetes valencians i s'explica bé per raons valencianes. Al Principat estaven massa ancorats al passat - defecte típic de la nostra raça, sempre massa tradicionalistes, massa apegats a les coses velles, refractaris a les innovacions, tot ens agafa sempre aferrats al passat, en lluita contra les novetats que s'imposen, com massa tradicionals i immutables, ens cal més agilitat - llibres com el *Terciumary* de Lluís d'Averçó (obra dolentíssima, fatal) ho demostren, i així fos evident en les obres poètiques del poeta català.

La ruptura d'Anicià Marc amb el tarannà occità és claríssima, és cosa d'un canvi total de llengua, que s'explica naturalment a València.

L'error és voler-ho atribuir personalment a Anicià, abans d'Anicià hi havia altres poetes menors valencians que ja ho feren així: escriure la poesia en català, tal com es parlava a València i deixar-se de l'occità (Nemosi). Mentre que a Barcelona Lluís d'Averçó encara fa una prosa a provençalada, dolenta i el més curiós és que en ple segle XV encara no té consciència de la distinció de l'occità i el català com a dues llengües distintes, tracta el català com a un parlar o dialecte occità. Per això Bohigues al volum darrer (*Llengua, metrificació*) es nega tossudament a veure una cosa tan evident com aquesta: la pronúncia del català d'Anicià és totalment la pronúncia valenciana (no ha canviat gens del segle XV ençà, tret l'apujament de la capital que data del segle XVIII) com es veu a les rimes: Anicià rima sempre segons la

pronúncia valenciana, no pas segons el català oriental. Això es veu claríssim en les rimes de les e obertes i tancades, que són totalment valencianes. Però en lloc de reconèixer això Bohigues diu una sèrie de disparats i coses rares: que tals rimes surten ja als rimaris de Jaume Marc i l'Averçó... No ha comprès res: les rimes de J. Marc i Averçó no són catalanes sinó occitanes, els antics poetes catalans no rimaven pas segons la pronúncia catalana (oriental) sinó segons l'occità, totes les rimes de Llull són segons l'occità i igualment els trobadors catalans (Cerverí de Girona, etc.) i ho seguiren fent els poetes catalans de l'escola de Tolosa. Però els poetes valencians, concretament Ausiàs, no rimem, en absolut, segons l'occità, no pas segons Jaume Marc i Averçó, ni tampoc sobre la pronúncia del català oriental sinó únicament sobre la pronúncia valenciana i això està claríssim en Ausiàs, demostra la seua valencianitat en la pronúncia del català. La mateixa qüestió tècnica de les rimes en e Bohigues no la comprén ni la sap. En occità e tancada i e oberta corresponen al timbre del llatí vulgar, llevat davant nasal que totes les e obertes passen a tancades. En català oriental les e tancades del llatí vulgar passen a ésser e obertes i les e obertes del llatí vulgar passen a tancades, llevat determinats casos on es mantenen obertes. En català occidental - Valencià les e tancades del llatí vulgar es mantenen tancades. Clar és que hi ha rimes valencianes d'Ausiàs, contràries al català oriental, que casualment concorden amb les occitanes (rimaris d'Averçó, etc.) i l'obra d'Averçó és molt dolenta, encara Casas Homs l'embolica, la fa pitjor, ni ell ni Bohigues han vist encara que "plenisonant" en el dolent Averçó

significa unes vegades "vocal oberta" però altres vegades signi-
fica "vocal tònica" (per això parla d'i, u, a "plenisonants" és
a dir tòniques, accentuades) i per això quan diu e, o "plenisonants"
cal saber si es tracta d'e, o obertes o vol dir "accentuades, tóni-
ques" i en aquest cas poden ser "tancades". La dolenteria termino-
lògica d'Averçó, li fa a Casas Homs equivocar l'interpretació
de quines rimes tenen vocal oberta i quines tenen vocal tancada
segons Averçó, el seu index i quadres finals són catastròfics.
Es posen a fer coses que no saben, però el mal és que adopten un
to de savis que, per retència estúpida, es creuen que dels valencianets
no cal fer-ne ni cas, i no ens xuclen pas el dit, d'algunes coses en
sabem més que ells. El cas és que Bohigues, a qui ja vaig advertir
de la qüestió en sortir els dos primers volums, assenyalant-li certs
errors del text, accentuació, etc. demostra al volum V que no s'ha
dignat ni de posar atenció: agafa cites de rimes de timbre equi-
vocat per Casas Homs per a dir vicieses i coses falses, tot per a
traure la "seua" conclusió que el timbre de les rimes en Ausià
no demostra res (res per a ell) dit olímpicament. Com també diu
que en el català d'Ausià no surten dialectismes valencians⁽¹⁾ (ni
toscanes en Dante...), el que hauria de mirar és si surten dialectismes
barcelonins... Però Bohigues posa castic (un dialectisme barceloní...)
accentuant malament el valencià castic, que precisament Ausià
l'usa sempre agut, en hemistiquets i rimes, com que la forma valenciana
(1) i si que hi ha, al glossari els omet...

és castic i no pas castic. D'errades semblants d'accentuació en té d'altres, perquè no té en compte l'accentuació valenciana. Una altra cosa que Bohigues desdenya és que no ha vist les rimes dels poetes valencians del segle XV i XVI: hauria vist que són totes iguals a les d'Ausiàs, són les mateixes, i això en els poetes (abundantíssims) del segle XVI li costaria moltet a Bohigues de venir nos amb els rimaris occitans com el de Jaume March i Averçó per a dir-nos que venien d'allí: val, no tenien més norma que la pronúncia valenciana i això explica que (Bohigues no ho ha vist) certes rimes d'Ausiàs (aquelles que no coincideixen amb l'occità ni amb el català oriental) no les trobarà pas en l'Averçó i són aquestes les que val veure, a centenars n'hi ha en Ausiàs.

Aquesta posició catalana davant certes coses valencianes causa molt mal efecte aï, es nota un cert rebentisme per les coses valencianes que té l'arrel en un provincianisme català molt propi dels segles del "regionalisme", el XVI, XVII, XVIII, XIX, la Catalunya minvant i regió espanyola. Per això jo demane als historiadors d'abandonar l'exposició històrica "regional" i d'adoptar un punt de mira més nacional, més de conjunt. Bohigues, que s'apressa a dir, en primer lloc, que Ausiàs és descendent d'un notari barceloní... que es fa eco de la tesi de Carreres (hi ha per posar les mans al cap!), sí, dir que no és versemblant però el cita, és com citar coses ^{seria dir} com si era ~~tan~~ aragones, és a dir tan irresponsable que seriosament és obligat no fer-ne cas, però cita el sr. Carreres, sembla que li dol una cosa realment

Una altra conseqüència de separar massa la història de Catalunya de la de València és la de no veure bé el resultat dels fets generals: es posa la decadència de la llengua catalana al s. XV sense veure que a València es mantingué prou bé fins la 1ª meitat del s. XVI (encara al s. XVI hi ha molts bons autors valencians, poetes molt acurats com Vicent Ferrandis, provistes com Miquel Ferrer, s'editen encara les cròniques, Lull, Anís, Roig, Corella, etc.)

En canvi resulta clar com fou de nefasta el regnat de Carles I (tan lluat pels historiadors catalans) i sobre tot Felip II:

fou aquest el qui originà tota la devallada, així també hi havia bandolerisme però Felip II utilitzà les instruccions contra el bandolerisme (igual que la Inquisició) contra la noblesa valenciana, com a instrument de l'absolutisme

la castellanització: entre 1550 i 1590 ^{a partir de 1592 tot canvià} ~~hi hagué~~ ^{encara} ~~un~~ ^{o imitativa} canvi total, obra de Felip II i el seus agents (Beat Ribera, etc.)

foren realment els qui ho enfonseren tot: el segle XVII València és d'una decadència espantosa, total, absoluta i com no veure-hi el resultat de la política de Felip II, Ribera, els Austries?

De manera que l'estudi dels segles XVI, XVII i XVIII
caldria fer-lo en conjunt, a Catalunya i València,
malgrat ser aquesta època quan realment s'assen-
tira la personalitat "regional" de Catalunya i
València, com a coses distintes, separades. Amb més
raó als segles XV i XIV s'ha d'estudiar tot unit!

Formular judicis sobre els segles XVI, XVII i XVIII
sense tenir en compte la unitat de Catalunya i València
és molt exposat: hom tendeix a llour fets sense tenir
en compte l'esdevingut en l'altra "regió" catalana.
El llibre d'AEDOS sobre Felip II no té en compte com
aquest fou refusat a València, no permet un judici
de conjunt: l'Absolutisme austriac fou fatal en la
nostra terra, és així on rauen tots els mals, no en Castella o
els Trastàmeres...